

Mgr Alicja Lisiecka

Założenia realizacji przedmiotów artystycznych w polskim szkolnictwie powszechnym w latach międzywojennych

Problematyka rozprawy obejmuje założenia znajdujące się u podstaw realizacji przedmiotów artystycznych – rysunku, śpiewu oraz robót ręcznych¹ – w polskim szkolnictwie powszechnym w latach międzywojennych. Za przeprowadzeniem badań przynależnych do orientacji badań historycznych, mieszczących się w strategii badań jakościowych, przemawia fakt, iż wśród publikacji naukowych – jak dotąd – brakuje tego rodzaju opracowania traktującego o rysunku, śpiewie oraz robotach ręcznych jako o grupie zajęć ukierunkowanych na rozwijanie twórczej aktywności uczniów. Także problematyka nauczania poszczególnych przedmiotów dotychczas zainteresowała niewielu badaczy.

Rozprawa przybrała układ chronologiczno-problemowy. Granice chronologiczne otwiera rok 1918, a zamyka data wybuchu II wojny światowej.

Realizację badań umożliwiła analiza źródeł drukowanych, podręczników, opracowań oraz czasopism specjalistycznych. Spośród źródeł drukowanych o charakterze ogólnym istotne znaczenie miały: Dziennik Urzędowy Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, wydane drukiem programy oraz zarządzenia i akty normatywno-prawne o zmianach organizacyjnych szkolnictwa.

Struktura pracy obejmuje pięć rozdziałów. Pierwszy z nich poświęcony jest społeczno-politycznym kontekstom oświaty lat międzywojennych. Zostają w nim przedstawione najistotniejsze czynniki umożliwiające odrodzenie oświaty po okresie zaborów oraz struktura organizacyjna systemu szkolnictwa powszechnego do i po roku 1932. Osobne podrozdziały traktują o myśli edukacyjnej obozu narodowego oraz o ideałach wychowawczych sanacji.

Drugi rozdział rozprawy jest dedykowany przeglądowi treści zawartych w programach nauczania przedmiotów artystycznych dla szkół powszechnych obowiązujących w latach 1918-1932 i w okresie po reformie roku 1932 do wybuchu II wojny światowej.

¹ Dla pełniejszego ujęcia problemu w rozprawie zostały uwzględnione wszystkie przedmioty, które obok robót ręcznych wchodziły w zakres tzw. zajęć praktycznych; a mianowicie: roboty kobiece, zajęcia z zakresu kultury życia codziennego, zajęcia ogrodnicze, gospodarstwo domowe oraz zajęcia gospodarcze i hodowlane.

Kolejny rozdział służy omówieniu problemu literatury metodycznej dla rysunku, śpiewu i muzyki oraz zajęć praktycznych.

Czwarty rozdział zawiera przegląd metod nauczania rysunku, śpiewu oraz robót ręcznych z wykorzystaniem zagadnień statyzmu i dynamizmu dydaktycznego, wprowadzonych do polskiej myśli dydaktycznej przez Kazimierza Sośnickiego w dwudziestoleciu międzywojennym.

Całość zamyka próba ukazania miejsca przedmiotów artystycznych w systemie kształcenia nauczycieli dla szkół powszechnych. Badania obejmują w szczególności programy nauczania, obowiązujące dla preparand, seminariów nauczycielskich, Państwowych Kursów Nauczycielskich, pedagogów i liceów pedagogicznych, a także dla Wyższych Kursów Nauczycielskich.

Przeprowadzone badania wykazały, że rysunek, śpiew oraz roboty ręczne zajmowały istotne i stałe miejsce w programach szkół powszechnych na przestrzeni całego dwudziestolecia. Przedmioty te traktowano jako grupę przedmiotów artystycznych, mających uzupełniać się na różnych poziomach pracy dydaktycznej. Istotą nauczania przedmiotów artystycznych było kształcenie zmysłów, wprowadzanie w świat estetycznego piękna i polskiej kultury, wyposażanie uczniów w umiejętności techniczne i praktyczne, możliwe do wykorzystania w życiu codziennym.

Programy nauczania, zarówno treści nauczania, jak i wskazówki metodyczne, zawierały elementy charakterystyczne dla myśli edukacyjnej obozów politycznych sprawujących w danym czasie władzę oświatową. Szczególnie wyraźnie zaznaczyły się ideały wychowania państwowego propagowane przez sanatorów.

Wśród metod nauczania przeważały metody tradycyjne, opierające się na obserwacji i odtwarzaniu podanych przez nauczyciela wzorów. Metody wywodzące się z nurtu nowego wychowania, podkreślające poznawczą rolę przedmiotów artystycznych i znaczenie swobodnej twórczości dla naturalnego rozwoju były zmarginalizowane.

Analiza literatury metodycznej dowiodła, że większość wykorzystywanych podręczników miała charakter wybitnie praktyczny; dostarczała nauczycielom gotowego i przystępnego w formie materiału, opatrzonego zazwyczaj oszczędnym komentarzem teoretycznym. Na kartach literatury przedmiotu przeważały metody tradycyjne. Należy odnotować znaczący wpływ badań S. Szumana na stosunek autorów do etapów rozwoju rysunkowego dziecka. Dostrzegalne są znaczne braki w literaturze służącej realizacji przedmiotów wchodzących w zakres zajęć praktycznych, w szczególności robót kobiecych,

zajęć z zakresu kultury życia codziennego, zajęć ogrodniczych, gospodarstwa domowego oraz zajęć gospodarczych i hodowlanych.

Przygotowanie nauczycieli przedmiotów artystycznych dla szkół powszechnych różniło się zakresem w zależności od zakładu kształcenia lub kursu. Jednakże ogólny poziom przygotowania rzadko wykraczał poza materiał i metodykę przewidziane dla siedmioletniej szkoły powszechnej.

Nauczanie rysunku, śpiewu oraz robot ręcznych ujętych wspólnie, jako grupa przedmiotów artystycznych, nie stanowiło dotychczas przedmiotu badań. Próba ukazania założeń leżących u podstaw realizacji tychże przedmiotów na poziomie szkolnictwa powszechnego w latach międzywojennych napotkała na pewne problemy wynikające w głównej mierze z ubogiej literatury oraz niedostępności części podręczników, zwłaszcza z obszaru robót ręcznych. Pomimo tych trudności autorka wyraża nadzieję, że rozprawa stanowi wartościowy wkład w całokształt badań nad historią edukacji.

Aluycje Pisiedka